

Complexe waterproblemen in het Midden-Oosten

Jon Martin Trondalen

Water and peace for the people: Possible Solutions to Water Disputes in the Middle East.

Parijs: UNESCO Publishing, 2008; 241 blz. 38,- euro (paperback); ISBN 978-92-3-104086-3 (http://publishing.unesco.org/details.aspx?Code_Livre=4625)

Het meest prominente wetenschappelijke programma van UNESCO is het *International Hydrological Programme* (IHP), dat medio jaren '70 is begonnen als opvolging van de *International Hydrological Decade* van de Verenigde Naties. Binnen dit waterprogramma van UNESCO is in 2001 ter ondersteuning van het *World Water Assessment Programme* het onderdeel 'From Potential Conflict to Cooperation Potential' (PCCP) begonnen. Doel van het PCCP is het mogelijk maken van interdisciplinaire dialogen op allerlei niveaus ter stimulering van vrede, samenwerking en ontwikkeling in relatie tot het grensoverschrijdend waterbeheer ('management of shared water resources').

In het kader van het PCCP is onlangs het boek *Water and Peace for the People: Possible Solutions to Water Disputes in the Middle East* verschenen. Auteur van het boek is Jon Martin Trondalen, een hooggeleerde Noorse geograaf met de nodige ervaring, die vanuit zijn in Genève gehuisveste stichting onderhandelingen ondersteunt en trainingen aan (potentiële) onderhandelaars aanbiedt. (In april 2009 vond er een dergelijke training plaats aan het *UNESCO-IHE Institute for Water Education* in Delft.) Hij was één van de sprekers op het onlangs gehouden vijfde *World Water*

Forum te Istanbul, onder meer tijdens *World Water Day*, dat dit jaar 'transboundary waters' als thema had. Trondalens benadering van zijn thema hanteert de optiek dat onvoldoende water van goede kwaliteit leidt tot lijden, met mogelijk ernstige consequenties voor de politieke stabiliteit. Er dienen derhalve oplossingen te worden gevonden voor de waterproblematiek in het Midden-Oosten. Het boek wil hiertoe praktische en objectieve oplossingen bieden.

Hydropolitiek is ondergeschikt aan het bredere politieke beeld, hetgeen soms tot de vraag leidt of de waterproblemen oorzaak of gevolg zijn van de huidige politieke situatie. Wat is hierbij de rol van bevolkingsgroei en de daarmee gepaard gaande toenemende vraag naar water?

Water and Peace for the People bevat drie delen, waarvan het eerste in tweeën is gesplitst. Allereerst wordt aandacht besteed aan de stroomgebieden van de bovenloop van de Jordaan en de Golanhoogte. Enerzijds gaat het hierbij om de Wazzanibronnen van de Hasbani (*Nahal Snir* in het Hebreeuws) als aanleiding voor spanningen tussen Libanon en Israël, anderzijds wordt gezocht naar allesomvattende vrede tussen Syrië en Israël voor de Golanhoogte, waarbij wordt voorgesteld land voor water te ruilen: Israël trekt zich terug van de Golanhoogte in ruil waarvoor Syrië ermee instemt de hoeveelheid water voor Israël niet te wijzigen. Het tweede deel besteedt aandacht aan de waterverdeling tussen Israël en Palestina. De Eufraat en de Tigris vormen het onderwerp van het derde deel van het boek.

Al snel komt de lezer erachter dat goede gegevens belangrijk zijn – alle partijen kunnen deze als gemeen-

schappelijke basis gebruiken. Verder wordt duidelijk dat het zeer vaak om (veel) meer dan alleen water gaat. Dit maakt de onderhandelingen nogal complex. Wanneer het louter om water zou gaan, is het al niet eenvoudig alle factoren die een rol spelen, tegen elkaar af te wegen. Het gaat immers niet alleen om hoeveelheden water, maar ook om water van een bepaalde kwaliteit en de *timing* van de beschikbaarheid van het water.

Daardoorheen spelen nog factoren als veiligheid, ideologieën en eigendom van land, mogelijkheden om water van elders te transporteren, om zeewater te ontzilten, verandering van landgebruik, import van 'virtueel water' (via import van bijvoorbeeld fruit dat over de grens is geteeld), 'demand management', alsmede wisselende inzet van grond- en oppervlaktewater. Op een gegeven moment bekruipt de lezer het gevoel dat het niet meer gaat om het vergelijken van appels en peren, maar om een grote schaal met zeer divers fruit, dat uiterst lastig, zo niet onmogelijk, onder één noemer te brengen is.

Hierdoorheen speelt nog de problematiek van de klimaatverandering. Waar klimaatscenario's een paar jaar geleden nog grotere droogte voor de Levant, met uitzondering van Israël, aankondigden, is het nu juist Israël dat met een grote droogte lijkt te kampen – extra reden voor gesprekken met Turkije over waterleveranties. Dit voorjaar heeft Mekorot, het nationale waterbedrijf van Israël, een noodwaterprogramma aangekondigd, waarbij het particuliere watergebruik meer aan banden wordt gelegd, met een 'droogtetoeslag' voor grote waterverbruikers die tot 28 NIS/m³ (5,- euro per m³) gaan betalen. Bedenk daarbij dat de ligging van de water-

scheiding voor oppervlaktewater min of meer vastligt, maar dat deze voor grondwater allereerst niet op dezelfde plek ligt, en vervolgens nog eens kan verschuiven als gevolg van veranderingen in de waterbalans – aanvoer en afvoer respectievelijk onttrekking van grondwater. Een spinnenweb dat van vorm verandert zodra we aan een draadje trekken.

Deze complexiteit zien we terug in de mogelijkheden ('oplossingen') die de auteur voorstelt, en die zelfs voor deskundigen soms nauwelijks meer te volgen zijn. De 'Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip' (Oslo-II-akkoorden) resulteerde in een waterverdeling die de benedenloop van de Jordaan en vier grondwatervoerende lagen ('aquifers') omvat. De in het boek voorgestelde oplossing stelt het gebruik voor van een complexe 'sovereignty formula', waarin onder meer rechten, behoeften en soevereiniteit zijn opgenomen: Palestina krijgt de beschikbaarheid over een groter deel van een stroomgebied, waarvoor in de plaats het water naar Israël laat afstromen.

Trondalen gaat bij het presenteren van oplossingen uit van de *status quo*, die in alle gevallen asymmetrisch en

diepgeworteld is. Zijn oplossingen zijn onder meer gebaseerd op combinaties van internationaal recht, recht op water, internationaal waterrecht, waterbehoeften en soevereiniteit, en ze behelzen zowel de kwantiteit als de kwaliteit van het water. Keer op keer wordt duidelijk dat er zeker niet één zaligmakende oplossing voor alle problemen bestaat. In alle gevallen dient de unieke context als uitgangspunt te worden genomen, stevast met aandacht voor kleine doch relevante details.

Maar met welke prikkel krijg je de relevante partijen om de tafel? De beperkte aandacht in het boek voor de drijfveren van de sterkere partijen om bij onderhandelingen toe te geven, is mogelijk een punt van zorg. 'Noblesse oblige' doet niet altijd opgeld, leert de ervaring. De auteur toont zich hiermee minder een ideoloog alswel een idealist. Hier en daar komen elementen uit de onderhandelings-trainingen van Trondalen naar voren, bijvoorbeeld wanneer hij impliciet onderscheid maakt tussen 'positions' en 'real concerns'.

Het boek heeft een grote informatiedichtheid. Dit, gecombineerd met een letterkeuze die enigszins te

wensen overlaat, gaat ten koste van de toegankelijkheid. Ieder hoofdstuk gaat na een korte inleiding direct enorm de diepte in, zodat het lezen aandacht en studie vereist. Aandacht en studie worden zeker aanbevolen voor degenen die zich bezighouden met internationaal onderhandelen en (voorkoming van) conflicten over water – het boek biedt een schat aan informatie.

Hoe eerder de problemen worden opgelost, des te beter, stelt Trondalen – de gevolgen voor de bevolking worden met de dag ernstiger. *Water and Peace for the People* besteedt de noodzakelijke aandacht aan de 'missing peaces', een stap richting het einde van conflicten over water in het Midden-Oosten.

Michael R. van der Valk

Michael R. van der Valk is hydroloog en wetenschappelijk secretaris van het Nationaal Comité IHP-HWRP, een inter-departementale adviescommissie van de ministeries van V&W en OCW voor de waterprogramma's van Unesco en WMO.